

and disadvantages in organizational training. / Radi Afsouran N., Charkhabi M., Siadat S. *Journal of Management and Development*.2018; 9/10: 711–720.

ФІТОЦЕНОТИЧНА ПРИУРОЧЕНІСТЬ *AMBROSIA ARTEMISIIFOLIA* L. У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Борисенко Ю., Коцун Л.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Серед європейських держав Україні властивий найвищий показник розораності її території (53,9%) та освоєння сільськогосподарських угідь (80%). Це призводить до синантропізації її природних та напівприродних біотопів та засилля антропофітів, серед яких висока частка видів рослин, що проявляють інвазійну стратегію. Потрапляючи у природні біотопи, інвазійні види рослин блокують сукцесивні процеси та призводять до трансформації просторово домінуючих біотопів, порушують історично сформовану екологічну рівновагу, викликаючи перерозподіл видів, і, як наслідок, місцеві види зникають із травостою, а на величезних територіях превалюють лише кілька чужорідних видів.

До адвентивних видів із активною стратегією поширення та шкодочинною дією на людину належить амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.), яка в Україні має статус карантинного виду. У зв'язку з експансією виду необхідний моніторинг процесу його розселення.

Ambrosia artemisiifolia L. – трав'яниста рослина, яка належить до родини *Asteraceae*. Природно зростає у Північній Америці. Генетичним центром роду *Ambrosia* науковці вважають пустелю Сонора в Арізоні, що в Сполучених Штатах Америки, яка розташовується на північ і захід від Каліфорнійської затоки. На сьогодні у Північній Америці виявлено 41 вид із 42, описаних вченими [1]. До середини ХІХ сторіччя територія Північної Америки

була покрита лісами, тому види амброзії мали локальне поширення. Проте інтенсивне вирубування лісів та розорювання території призвело до широкої експансії виду на батьківщині [1].

У Європі вид зафіксований у середині XIX сторіччя і потрапив, очевидно, із насінням конюшини червоної, зернових, які були привезені із США. *A. artemisiifolia* спочатку була локалізована на території портів Європи, а потім почав розселятися у нові місцезростання. Масове поширення відбулося після Першої світової війни. Нині великі площі зайняті *A. artemisiifolia* у Франції, Італії, на півдні Польщі та Німеччині, практично у всіх європейських країнах. Північною межею її поширення є 55⁰ північної широти [1]. У всіх країнах Європи відмічається подальший інтенсивний процес експансії цього виду.

В Україну *A. artemisiifolia* ймовірно потрапила при посіві першої партії насіння пшениці, яка була отримана із США у 1946 році. У Волинській області вид також набув масового поширення [2].

A. artemisiifolia зростає у різних типах угруповань Волинської області. Здебільшого це рудеральні та сегетальні біотопи. Проте вид відмічений у лісових фітоценозах, де порушений рослинний покрив, зокрема на суцільних рубках деревостану. Виявлений вид серед лісових фітоценозів у місцях добування бурштину та на торфокар'єрах: діючих та відпрацьованих. Зростає вид на будівельних майданчиках, стихійних сміттєзвалищах, пустирях, покинутих сільськогосподарських угіддях тощо. Найчастіше вид трапляється у рудеральних угрупованнях, рідко зростає в ценозах із високим ценотичним тиском, наприклад, травостої багаторічних трав, де відмічений лише по периферії угруповання. Проте основними місцями зростання виду є антропогенні угруповання, де амброзія виступає як домінант.

Типовими для *A. artemisiifolia* є біотопи C1.2.4 (Витоптувані місця, *Trampled habitats*), які трапляються в населених пунктах Волинської області, їх околицях, вздовж доріг, стежок, берегів річок. Нами досліджено вулиці Ковельська, Володимирська, Заводська, Львівська та Сагайдачного у місті Ковелі. Вид поширений біля парканів, зупинок громадського транспорту, місць відпочинку. У місті Луцьку великі площі займає амброзія в районі залізничного

вокзалу. Окремі локалітети відмічені нами вздовж залізничної колії (проективне покриття виду 10-30%). Відмічено місцезростання виду по вулиці Мамсурова, Новочерчицькій, Ківерцівській, в районі Гнідави та вул. Львівської. Здебільшого це окремі куртини виду із 5-10 особин, рідше поодинокі. Угруповання є маловидовими, що зумовлено особливостями місць зростання: через ущільнення ґрунту погіршуються умови аерації та капілярного живлення рослин, тому в таких умовах може існувати обмежена кількість видів. *A. artemisiifolia* в цих угрупованнях встановлює тісні нішові конкурентні взаємозв'язки переважно із однорічниками: гірчаком пташиним (*Polygonum aviculare* L.) (5%), ромашкою без'язичковою (*Matricaria discoidea* DC.) (1-2%), подорожником великим (*Plantago major* L.) (1-2%), люцерною хмелецвітою (*Medicago lupulina* L.)+, рідше із багаторічниками – конюшиною повзучою (*Trifolium arvense* L.) + та кульбабою лікарською (*Taraxacum officinale* Wigg.)+. На багатьох ділянках рудеральних угруповань проективне покриття *A. artemisiifolia* коливається в досить широких межах 5 – 100%.

A. artemisiifolia трапляється у біотопах нітрофільних рудеральних малорічників С1.1.3 (*Nutrient -demanding ruderal annual and biennial species habitats*). Ценози приурочені до нещодавно антропогенно порушених сонячних ділянок, які формуються на покинутих городах, поблизу людських жител, смітників тощо. У складі угруповання трапляються однорічники: лобода біла (5%), незбутниці багатоквіткова та війчаста (1%), плоскуха +, мишій+. *A. artemisiifolia* виступає як домінант з проективним покриттям 40-60%.

Високою фітоценотичною активністю відрізняється *A. artemisiifolia* у сегетальних угрупованнях. У сільськогосподарських угіддях насіння амброзії проростає часто швидше за насіння сої, буряку, картоплі, сходи з'являються в кінці квітня на початку травня. Тому на таких полях амброзія часто зростає з досить високою частотою (проективне покриття виду складає 20-50%). У сегетальних біотопах просапних культур *A. artemisiifolia* утворює монодомінантні угруповання, забезпечуючи високу константність та пригнічуючи проростки однорічних бур'янів (незбутниць дрібноквіткової та війчастої, лободи білої, мишію тощо). Таким чином, небезпечний

карантинний вид *A. artemisiifolia* трапляється в різних біотопах Волинської області, виступаючи здебільшого як домінант.

Джерела та література

1. Амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.): систематика, біологія, адаптивний потенціал та стратегія контролю. Монографія / М.М. Неїлик, Я.Г. Цицюра. Вінницький національний аграрний університет. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2020. 700 с.
2. Іванців О. Я., Іванців В. В. 2016. Еколого-біологічні особливості поширення амброзії полинолістої на Волині: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/6306/1/6.pdf>.

**ДОСЛІДЖЕННЯ СМОЛОПРОДУКТИВНОСТІ
PINUS SYLVESTRIS L. В УМОВАХ
ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ**

Вакулюк М., Голуб С.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

У переважній більшості природно-географічних зон України сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.) слугує основною лісотвірною породою, насадження якої виконують кліматорегулятивні, водозахисні, ґрунтозахисні та інші екологічні функції. Соснова живиця – екологічно чистий і біологічно відновлювальний матеріал, є цінною сировиною для отримання каніфолі, скипидару та багатьох інших хімічних продуктів. У країнах з розвинутою економікою на одну особу використовують 1,8 кг каніфолі. Окрім традиційного застосування продуктів із живиці, варто відзначити нові можливості її використання у виробництві біопалива [1].

Потенційні можливості підсочки хвойних насаджень України, передусім у соснових лісах, є значними. Одним із можливих і економічно виправданих напрямків подальшого удосконалення заготівлі соснової живиці, пониження її собівартості та росту продуктивності праці під час її заготівлі є відбір високосмолопродуктивних дерев [3].